

Etiska svårigheter i det sociala arbetet på ett asylboende för ensamkommande flyktingbarn

Helene Wong

Socialhögskolan vid Lunds Universitet

C-uppsats

Höstterminen 2010

Handledare: Anders P Lundberg

ABSTRACT

The purpose of this essay is that, through a descriptive ethic study, with staff in an asylum accommodation describe the ethical views and difficulties that may arise in work with asylum seekers unaccompanied refugee children. To help investigate, I have used the following questions:

- What ethical problems is the staff on asylum accommodation experiencing during the qualitative interviews and what conclusions can be drawn from this?
- What kind of ethics principles are in use or emphasizes by the social workers in the social work with refugee children?
- Is there a correspondence between the Migration Board's ethical values and ethical values in work with refugee children that staff at an asylum accommodation experiences?

Through this study I have come to the conclusion that it is possible to obtain information about ethical problems that may arise at work on an asylum accommodation through a descriptive ethic study. The vital importance for the width and depth of the results are dependent on number of interviews, number of asylum accommodation and how the questions for the interview are formulated. It has been shown that ethical problems in work with refugee children in the area that is about the professional role, insufficiency of the social worker experiences, the interaction between social worker and the refugee children and cultural differences. The ethical difficulties that the social worker raised in the interviews can be traced to the principles of normative ethics. Migration Board's ethical value is in some regards the same ones as social workers take up during the interviews. To obtain more detailed information concerning how the employees at the Migration Board looks at the ethical difficulties in work with refugee children, it is necessary to conduct interviews with staff from the Migration Board as well.

Keywords: Refugee children, asylum-seeking children, ethical problems, social worker, Migration Board

FÖRORD

Eftersom jag har skrivit en uppsats som handlar om praktikplatsen jag hade under termin fem, så startade det här arbetet för snart ett helt år sedan. Det var en fantastiskt rolig praktik och det har varit väldigt intressant att få fördjupade och klagörande kunskaper inom detta område genom att bedriva ett vetenskapligt arbete.

Först och främst vill jag tacka min familj för deras stöd och engagemang i att göra den här uppsatsen färdig. Personalen på Campus Helsingborg har varit en bra hjälp i jakten på litteratur. Stort tack till er. Jag vill tacka min handledare som under hela arbetets gång gett konstruktiv kritik och uppmuntran. Det har varit väldigt värdefullt. Dessutom har jag ett stort tack att skänka till intervjupersonerna som tålmodigt lät mig få göra alla intervjuerna.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING OCH PROBLEMFÖRMULERING	6
SYFTE	7
FRÅGESTÄLLNINGAR	7
BEGREPP	7
Flykting.....	7
Asylsökande.....	8
TIDIGARE FORSKNING	8
Etik	8
Om etik, i ett flerkulturellt samtal.....	8
Etik och pedagogik.....	9
Flyktingar	9
Forskning om psykiatriska komplikationer som asylprocessen kan ge.....	9
En tio-års uppföljning.....	10
Mottagandet av ensamkommande flyktingbarn.....	10
Flyktingbarns identitet.....	10
Att skapa mening i en traumatiserad tillvaro.....	11
METOD	11
Urval/avgränsning.....	11
Val av metod/motivering.....	12
Metodens tillförlitlighet.....	13
TEORI	14
Vad är den rätta handlingen?.....	14
Normativ etik.....	15
ETISKA ÖVERVÄGANDEN	18
RESULTATREDOVISNING OCH ANALYS	18
Migrationsverket	19
Migrationsverkets värderingar.....	19
Resultatredovisning och analys av intervjuerna	19
Socialarbetarens yrkesroll.....	20
Otillräckligheten.....	22
Samspelet.....	24
Kulturella skillnader.....	26

UTVÄRDERING AV METODVAL	27
<i>Stämde metodvalet överens med syftet.....</i>	<i>27</i>
<i>Metodens förtjänster och begränsningar.....</i>	<i>28</i>
SAMMANFATTNING.....	28
AVSLUTANDE DISKUSSION	29
REFERENSLISTA.....	32
BILAGA	34

INLEDNING OCH PROBLEMFÖRMULERING

Under termin fem hade jag förmånen att få praktisera på en flyktingföreläsning för ensamkommande flyktingbarn. Det var en spännande och givande praktik som var fantastiskt rolig. Under praktiken lärde jag känna många flyktingbarn och fick ta del av deras erfarenheter från deras hemländer, flykten och hur deras situation ser ut i dag. Ingen historia var lik den andra. Att barnen kommer till Sverige som ensamkommande flyktingbarn betyder att de kommer till Sverige utan legal vårdnadshavare eller annan person som kan jämföras med en förälder. Ensamkommande flyktingbarn har kommit till Sverige sedan 1980-talet. De flesta av dessa barn har fått uppehållstillstånd. Trots att det kommit flyktingbarn under en 20-årsperiod till Sverige finns det dock förhållandevis lite forskning om dessa barns livsvillkor här i Sverige (Hessle, 2009).

Jane Magneroth, som arbetar på Migrationsverket sen många år tillbaka, talade på en föreläsning under praktikperioden, om flyktingbarns situation i Sverige. Hon menade bland annat att det inte finns några ensamkommande flyktingbarn som kommer till Sverige frivilligt, och att det inte alls är säkert att barnet innerst inne vill ha permanent uppehållstillstånd för att få stanna i Sverige. I vissa fall kommer flyktingbarn till Sverige för att slippa hemska förhållanden i hemlandet. I andra fall kan det vara deras familjer som vill att de ska få ett bättre liv i Sverige än vad de hade fått om de hade stannat kvar i hemlandet. När flyktingbarnet fått sitt permanenta uppehållstillstånd, kan det bli väldigt definitivt att han eller hon ska stanna i Sverige. Det kan leda till att tankar som "varför skickade mamma och pappa i väg just mig" kommer upp. Det är då inte ovanligt att klienten börjar må väldigt dåligt (Magneroth, 2010).

Jane Magneroth förklarade hur viktigt det är att stötta flyktingbarnet i det besked som kommer oavsett om det är ett permanent uppehållstillstånd eller ett avvisningsbesked. Det är mycket påfrestande för en flykting att gå på gång överklaga ett avvisningsbeslut. Därför kan det i vissa fall vara bättre att hjälpa barnet att kontakta föräldrar eller släktingar för att tala om att nu kommer "Kalle" hem igen (Magneroth, 2010).

Marie Hessle (2009) skriver i sin avhandling, så som Jane Magneroth beskrev, att många flyktingbarn som kommer till Sverige har blivit ivägskickade av sina föräldrar. I hennes undersökning var det endast ett fåtal som hade haft något inflytande alls över flykten. Det

har också visat sig vara vanligt med psykiatriska besvär hos ensamkommande flyktingbarn. Tre av fyra flyktingbarns psykiska hälsa försämras i samband med att de fått permanent uppehållstillstånd. Förflutna händelser gör sig påmind och individen kan ha en ovisshet inför framtiden. Beskedet om permanent uppehållstillstånd blir svårhanterbart för att de nu ska klara sig på egen hand utan nätverk, kulturkompetens, sammanhang och språk (Hessle, 2009).

Med denna inledande beskrivning väcktes min nyfikenhet i att undersöka etiska svårigheter i det sociala arbetet med flyktingbarn på ett asylboende för ensamkommande flyktingbarn.

SYFTE

Syftet med denna uppsats är att, genom en deskriptiv etisk studie av personal på ett asylboende, beskriva etiska uppfattningar och svårigheter som kan uppkomma i arbetet med asylsökande ensamkommande flyktingbarn.

FRÅGESTÄLLNINGAR

- Vilka etiska svårigheter tar personal på asylboendet upp i de kvalitativa intervjuerna och vilka slutsatser kan dras av detta?
- Vilka etiska principer använder eller betonar socialarbetarna i det sociala arbetet med ensamkommande flyktingbarn?
- Finns det någon överrensstämmelse mellan Migrationsverkets etiska värderingar och de etiska värderingar som personal på ett asylboende tar upp i intervjuerna?

BEGREPP

Flykting

En flykting beskrivs enligt FN som en person som har så pass välgrundad fruktan för att stanna kvar i sitt hemland att denne person flyr till andra länder. Denna fruktan kan handla

om religion, nationalitet, ras, politisk uppfattning eller tillhörighet till någon viss grupp. På grund av fruktan vill personen inte återvända tillbaka till det land där han eller hon är medborgare (Wigg, 2008).

Asylsökande

En asylsökande flykting är en person som kommit innanför Sveriges gränser och begär skydd mot förföljelse. Vanligtvis söker den asylsökande personen permanent uppehållstillstånd hos Migrationsverket för att kunna få stanna och bosätta sig i Sverige. Beviljas permanent uppehållstillstånd kan flyktingen så småningom även söka efter svenskt medborgarskap. EU-länderna tillämpar den så kallade Dublinkonventionen när det gäller asylsökande flyktingar. Det innebär att flyktingen är tvingad att söka asyl i det första EU-land som denne kommer till. Det betyder att flyktingen inte kan välja att ta sig till Sverige om han eller hon, på vägen till Sverige, passerar andra EU-länder (Lövén, 2006).

TIDIGARE FORSKNING

Etik

Forskning som rör etiska svårigheter kring ensamkommande flyktingbarn har varit mycket svårt att hitta. Det är ett område där det råder brist på kunskaper. Det finns dock forskning som behandlar etik generellt, och etik inom näraliggande områden som jag tänker kan vara relevant att ta del av. Nedan följer en presentation av den forskning som jag anser kan vara relevant att ta upp i det här sammanhanget.

Om etik, i ett flerkulturellt samtal

I Karin Sporres avhandling reflekteras det över de moraliska handlingar som svarta afrikanska kvinnor gör under diskriminering och rasism. Författaren visar också på det lidande asiatiska kvinnor kan känna och den feministiska kritik som riktas mot delar av västvärlden. I undersökningen genomförs en etisk analys med hjälp av texter från teologerna Mary C. Grey (Storbritannien), Katie G. Cannon (USA) och Chung Hyung Kyung (Sydkorea). Författaren beskriver i analysen vilka möjligheter människan har att handla under förtryck, hur dessa förtryckande människor identifieras och visar på konkreta beskrivningar av vad

förtryck är. Det beskrivs att förtryck och diskriminering ofta förekommer i samband med sexuell läggning, ekonomisk ställning, hudfärg eller kön. Undersökningen visar på att visioner om ett förändrat samhälle och den kunskap en människa har rörande förtryck, har betydelse för hur den förtryckta människan kommer att handla. Resultatet av analysen visar på att det kan förekomma förtryck i ojämlika förhållanden nationellt, internationellt men också i människans förhållande till naturen. Författaren menar också att den som gör motstånd mot förtryck har lättare för att behålla sin värdighet och har större möjligheter till att minska den gängse ojämlikheten när det gäller makt i förhållanden (Sporre, 1999).

Etik och pedagogik

Då det råder etiska brister i det mellanmännsliga mötet då människor söker vård i olika sammanhang, har det blivit en utbildningsfråga där människans förväntningar, samhällets krav, frågor om kunskap, värdegrunder och kompetens har blivit intressant ur en pedagogisk synvinkel. I sin avhandling talar Gill Crona om att etiskt lärande och undervisande i mänskliga möten kan förstås som en kommunikation av både kunskap och värderingar. I en teoretisk rekonstruktion visas det att genom pedagogiska åtgärder kan lärande och kompetens förstås som en kommunikation av speciella kontextuella diskurser som är relaterade till varandra. Dessa kontextuella diskurser fokuserar på olika värderingar. För att konstruera tillfredställande mellanmännsliga möten är det viktigt att fokusera på kommunikation och vård-relaterade diskurser (Croona, 2003).

Flyktingar

Forskning som rör flyktingbarn finns inom tre kategorier: Studier som rör barns rättigheter, psykosociala studier och organisationsstudier (Hessle, 2009). Dock så finns det, som tidigare nämnts, mycket lite forskning kring etik i flyktingbarns situation här i Sverige om man jämför med forskning kring flyktingar generellt. Den forskning som jag ansett vara relevant att ta upp i det här arbetet rör etiska uppfattningar eller svårigheter som kan uppkomma i samband med asylprocessen. Nedan följer en presentation av den forskningen.

Forskning om psykiska komplikationer som asylprocessen kan ge

Björn Axel Johansson et al (2009) beskriver i en fallrapport hur flyktingbarns psykiska hälsa kan försämrans i och med att flyktingbarnet får permanent uppehållstillstånd. Det har visat sig

att flyktingbarn som anlänt utan sina föräldrar i högre grad lider av depression än de barn som anländer tillsammans med sina föräldrar. När traumatiserade barn efter en lång tids flykt och väntan når sitt mål, permanent uppehållstillstånd, kan en existentiell kris uppkomma. Tankar om det förflutna gör sig påminda och en ovisshet inför framtiden kan vara faktorer som spelar in. Det är därför av stor vikt att ta hand om dessa barn på ett adekvat sätt för att inte de psykiska problem som många flyktingbarn lider av ska riskera att bli kroniska (Johansson et al, 2009).

En tio-års uppföljning

Marie Hessle (2009) beskriver i sin avhandling hur flyktingbarns livssituation utvecklas genom en 10-årsperiod. Hon undersöker vilket hälsotillstånd flyktingbarnet har när denne kommer till Sverige, flyktingbarnets livssituation och de utmaningar som påverkar utvecklingen av individen under en 10-års period. I avhandlingen beskrivs även vilka livsomständigheter flyktingbarnet haft i sitt hemland, vilka motiven är till flykten och vilka aktörer som påverkat individen till att fly från sitt hemland (Hessle, 2009).

Mottagandet av ensamkommande flyktingbarn

På regeringens uppdrag har Socialstyrelsen och Migrationsverket i samverkan med andra aktörer fått i uppdrag att förbättra mottagandet av ensamkommande flyktingbarn. I denna kartläggning beskrivs flyktingbarns situation som något som behöver ses över. Det har varit oklart vems ansvar det har varit att ta hand om de ensamkommande flyktingbarnen i olika sammanhang. Till exempel har det inte funnits några tydliga regler för när Migrationsverkets ansvar för flyktingbarnet slutar och kommunens ansvar tar vid. I denna utredning föreslås lagstiftningsändringar som ska förtydliga och förbättra hanteringen av ensamkommande flyktingbarn (Socialstyrelsen, 2002).

Flyktingbarns identitet

Ulrika Wigg (2008) beskriver i sin avhandling hur flyktingbarn i skolåldern har skapat sina nya identiteter. Genom diskussion belyser och analyserar hon erfarenheter av att komma till ett nytt land efter att ha tvingats bryta upp och lämna sitt hemland. Avhandlingen tar upp förhållningssätt och strategier som flyktingbarnet kommit att använda i de nya situationer han eller hon ställs inför (Wigg, 2008).

Att skapa mening i en traumatiserad tillvaro

Åsa Löwén (2006) tar i sin avhandling upp olika resurser och problem som kan uppstå i ett flyktingbarns situation att skapa mening i sin nya tillvaro. Det vill säga hur flyktingbarnet hanterar situationer, sin livshistoria, sitt beteende och sina emotioner på ett meningsskapande sätt. Problemen som flyktingbarn har är bättre kända än vilka resurser som finns att tillgå. En av de viktigaste kända resurserna som flyktingbarn har att tillgå är skolmiljön med lärare. Där får barnet utrymme att vara kreativt och lek är tillåtet. Författaren tar också upp att en av de stora psykiska påfrestningar flyktingbarn utsätts för är asylprocessen, och den väntetid som uppstår i samband med den (Löwén, 2006).

METOD

Urval/avgränsning

För att få en inblick i hur socialarbetarna på ett asylboende arbetar och tänker angående etik, i deras sociala arbete, har jag gjort fyra stycken kvalitativa intervjuer med anställda på ett asylboende. Eftersom ämnet etik kan innefatta mycket, kommer jag att avgränsa undersökningens teman till att fokusera generellt på etiska svårigheter i arbetet med flyktingbarn. Inga intervjuer har gjorts med flyktingbarn. För att socialarbetarna skulle vara förberedda inför intervjuerna såg jag till att respondenterna fick ta del av intervjufrågorna innan intervjuerna. Intervjuerna spelades in så att jag efteråt har kunnat gå tillbaka till de olika samtalen för att lyssna på och transkribera materialet. Det för att jag då kunnat se om det varit något jag missat (Aspers, 2007). Texten kodades för att jag slutligen skulle kunna bearbeta materialet genom de teman som valdes till analysen. I mitt sökande efter empiriskt material har jag även kontaktat etiska rådet på Migrationsverket och fått hemskickat Migrationsverkets etiska värderingar som de använder i sitt arbete med flyktingar generellt. Min avsikt har varit att se om det finns någon överensstämmelse mellan Migrationsverkets etiska värderingar i arbetet med flyktingbarn i jämförelse med socialarbetarnas etiska värderingar i arbetet med flyktingbarn på ett asylboende. Detta för att få en bredare insikt i det sociala arbetet och dess konsekvenser (Meeuwisse et al, 2008).

När jag har sökt efter litteratur i ämnet flyktingbarn/flyktingar har jag sökt information från artiklar och avhandlingar genom Lunds Universitets bibliotekskatalog, "ELIN", och databasen "SwePub". Genom Libris Webbsök har jag hittat böcker som handlar om etik och flyktingar. Litteraturen som jag haft användning av för att läsa in mig på ämnet etik och moral är företrädesvis tre stycken böcker. Nämligen Göran Collstes bok "INLEDNING TILL ETIKEN", James Rachels & Stuart Rachels bok "Rätt och fel" och Torbjörn Tännsjö's bok "Grundbok i normativ etik". Jag har även sökt information kring flyktingbarn, etik och socialarbetare genom databasen "Google Scholar".

Val av metod/motivering

Som metod för att undersöka socialarbetarnas syn på etiska svårigheter i arbetet med flyktingbarn, har jag valt att använda kvalitativa intervjuer som är semistrukturerade. Det är en mellanform av den strukturerade och fokuserade metoden. I den semistrukturerade metoden är frågorna specificerade, men det finns utrymme för intervjuaren att fördjupa svaren som inte finns hos den strukturerade metoden (May, 2001). Den kvalitativa intervjun ger förståelse för vilka erfarenheter den intervjuade har, och dessutom hur den intervjuade känner, tänker och vilka föreställningar denne har. Valet av en kvalitativ studie grundar sig i att jag är intresserad av att förstå och eventuellt hitta mönster i det sociala arbetets gång kring flyktingbarnen. För att få en fördjupad förståelse av socialarbetarnas arbete har intervjuerna präglats av en låg grad av standardisering. Det vill säga att frågornas ordningsföljd inte nödvändigtvis kommit att vara samma under varje intervju. Jag som intervjuare har låtit den intervjuade styra språkbruket och följdfrågor har använts för att fördjupa förståelsen. Dock så har jag fokuserat frågorna så att samtalen kommit att handla om det som var tänkt att undersökas. Dessutom har jag använt en intervjuguide för att ha adekvata frågeområden att vägleda intervjun med (Aspers, 2007).

Vid analys av problem betraktas problemet utifrån vissa utgångspunkter. Verkligheten kan sägas bli filtrerad genom ett slags filter. Dessa filter kan vara antingen medvetna eller omedvetna. De kan färgas av egna problem, om vi ser problemet ur problembärandens perspektiv eller ur samhällets perspektiv. När man väljer ett perspektiv att utgå ifrån och vill förklara ett socialt problem, är det därför viktigt att vara medveten om varför man väljer just ett speciellt perspektiv att utgå ifrån (Meeuwisse & Swärd, 2002). Vid analys av de kvalitativa

intervjuerna i det här arbetet har jag valt en deskriptiv metod som perspektiv att utgå ifrån där jag använder den normativa etiken som teoretiskt verktyg till att analysera det empiriska materialet med. Det valet grundar sig i att jag är intresserad av att se och förstå etiska problem ur socialarbetarens synvinkel. Inom den deskriptiva etiken förklarar och beskriver man moraliskt tänkande och handlande (Collste, 1996). För att kunna identifiera och förklara socialarbetarnas etiska uppfattningar och svårigheter undersöker jag och beskriver vilka etiska frågor socialarbetarna gör i sitt arbete. Den normativa etiken studerar svårigheter ur en värderande synvinkel och skapar etiskt hållbara moralprinciper som kan förklara de ställningstaganden individen gör (Tännsjö, 2000). Det ligger i linje med den avsikt jag har med den här uppsatsen, det vill säga att sätta socialarbetaren i fokus och deskriptivt analysera dennes etiska uppfattningar och svårigheter i arbetet med flyktingbarn. Med hjälp av jämförelsen av Migrationsverkets etiska värderingar och de anställda på ett asylboendes värderingar har jag kunnat studera likheter och olikheter av de etiska uppfattningar och svårigheter som visat sig genom intervjuerna.

Metodens tillförlitlighet (Validitet, reliabilitet)

Validitet är ett begrepp som används för att beskriva i hur pass hög grad undersökningen mäter det den är avsedd till att mäta. Det är då viktigt att ställa frågor som handlar om det som är avsett att undersökas för att empirin och analysen ska kunna vara trovärdig (Trost, 2005). I mitt fall har det varit viktigt att använda frågor som belyser etiken i det sociala arbetet med flyktingbarn och utifrån det analysera materialet. Eftersom resultatet, jag har fått fram ur undersökningen, kan kopplas samman med syftet är min uppfattning att validitetskravet har blivit tillfredsställt.

Med reliabilitet avser man beskriva undersökningens tillförlitlighet. Det vill säga att om det man mäter är stabilt, situationen är likartad för alla som blir intervjuade och att undersökningen inte har fått slumpmässiga resultat. Vid en förnyad mätning av samma sak eller företeelse menas att man ska kunna få samma resultat. Det är av stor vikt vid kvalitativa intervjuer att man förstår vad den intervjuade säger eller menar. Därav är det av vikt att ha med olika frågor som handlar om samma sak för att förstå alla olika vinklingar. I den kvalitativa metoden finns det dessutom utrymme för att ställa förtydligande frågor (Aspers,

2007). Därav så frågade jag de intervjuade om jag fick återkomma för att klargöra eventuella frågetecken kring intervjuerna om det skulle visa sig att någonting var oklart.

Det är svårt att säga något om reliabilitetskravet har blivit uppfyllt i det här fallet eftersom jag inte kunnat hitta någon studie av samma slag. Jag har dock hittat flera stycken studier som gjorts inom angränsande områden. Dessa undersökningar skulle kunna säga något om reliabiliteten är tillfredsställd eller inte.

TEORI

Vad är den rätta handlingen?

Inom moral och etik talar man om frågor som "vad är rätt eller fel" eller "hur bör man vara". Moral och etik är två begrepp som följer med varandra. De går in i varandra och handlar i stort om samma sak. Utifrån ett moralfilosofiskt tänkande handlar moral om praktiken, dvs de handlingar och ställningstaganden som en individ gör. Etiken utgör de reflektioner som görs utifrån moraliska handlingar eller ställningstaganden. Det vill säga etiken kan sägas vara teorin bakom de moraliska handlingarna. Vad är då den rätta handlingen och hur ska vi möta de krav som ställs för att det moraliska handlandet ska anses etiskt riktigt i en människobehandlande värld? För att inte handla godtyckligt i varje ny situation, blir det till en hjälp att låta sig vägledas av vissa principer och regler som anses vara mer eller mindre etiskt riktiga. De etiska principerna blir en vägvisare i de moraliska svårigheter individen ställs inför samtidigt som de talar om varför individen valt att handla på ett visst sätt (Collste, 1996). Etiska principer kan sägas bli vägledande för ett socialt praktiskt arbete där klientens bästa står i centrum. En av de mest grundläggande värderingarna inom socialt arbete är att det ska finnas ett engagemang för klientens välbefinnande. Socialarbetaren bör därför kunna se skillnad mellan klientens välbefinnande och de kulturellt formade värderingar om vad som är klientens bästa. (Blom et al, 2006).

Etik brukar delas in i tre områden, nämligen metaetik, normativ etik och tillämpad etik (Collste, 1996). Jag kommer att fokusera detta teorikapitel till den normativa etiken med anledning av att här hittar jag verktyg till att deskriptivt analysera det empiriska materialet.

Detta för att undersöka problem ur en värderande synvinkel där socialarbetaren är i fokus samt de etiska ställningstaganden denne gör i sitt arbete med flyktingbarnen.

Normativ etik

I den normativa etiken studerar man inifrån vad som kan sägas vara sant eller falskt, rätt eller fel. Den moraliska utgångspunkten är av intresse. Man studerar etiska system ur en värderande synvinkel och frågar sig vad den riktiga moraliska utgångspunkten är. Man vill skapa etiskt hållbara moralprinciper (Collste, 2002). Den normativa etiken kan i sin tur delas in i tre stycken huvudgrupper:

- Teleologiska etikläran beskriver en handlings riktighet med hjälp av dess konsekvenser för olika grupper. Det kan göras genom den gren av den teleologiska läran som kallas för utilitarismen. Inom utilitarismen innebär det att man skiljer mellan vad som är en "rätt" handling och vad som är en "felaktig" handling. Dock så är ställningstagandet att en handling är "rätt" inte likställt med att handlingen ska eller borde utföras. Att handlingen är "rätt" betyder endast att ingenting hindrar att utföra handlingen. Inom den utilitaristiska läran ser man en handling som "rätt" om det i situationen inte finns några andra handlingsalternativ som skulle kunna ge bättre konsekvenser. I de fall när en handling skulle få bättre konsekvenser än vad andra handlingar skulle kunna uppnå, är den handlingen obligatorisk. Det vill säga att vid flera handlingsalternativ är det den handling som ger bästa möjliga konsekvens som är obligatorisk att utföra. Inom utilitarismen strävar man efter att det goda ska maximeras (Tännsjö, 2000).
- Den deontologiska etikläran anser att det alltid är fel att bryta mot vissa principer oavsett konsekvenserna. Denna del av etikläran kan vara antingen regeldeontologisk, som handlar om rättigheter, eller handlingsdeontologisk som handlar om pliktetik (Collste, 2002).

Inom den regeldeontologiska läran finns det absoluta plikter och förbud så som inom den handlingsdeontologiska läran. Skillnaden är att det motiveras på olika sätt. Inom regeldeontologin säger man att en handling kan vara absolut förbjuden på grund av

att annars så skulle en persons rättigheter kränkas. Med rättigheter menas då i moralisk bemärkelse. Rättigheterna kan enligt lag säga en sak, medan de moraliska rättigheterna säger någonting annat. Till och med då lagen säger att någons rättigheter ska kränkas, så är den handlingen moraliskt orätt då den utförs. Med rättigheter följer skyldigheter. Det vill säga att har den ena personen en rättighet så följer att någon annan person har skyldighet att respektera denne persons rättighet. Vad är det då för rättigheter vi talar om? I första hand har alla människor rätten till sin egen kropp, till sig själv och sina talanger. Man skulle kunna säga att inom den regeldeontologiska läran har individen full rätt att göra vad den vill med sitt eget liv så länge det inte inkräktar på någon annans liv. Om en person vill ödelägga sitt liv är det fritt fram, och skulle någon försöka att ingripa så inkräktar denne på hans eller hennes rättigheter (Tännsjö, 2000).

Inom handlingsdeontologin beskriver pliktetiken en handling som antingen tillåten eller otillåten oberoende av konsekvenserna. En stor företrädare för pliktetiken är den tyske filosofen Immanuel Kant. Han menade att alla människor har en värdighet som gör honom eller henne "oskattbar" av att just vara människa. För att tydliggöra det etiska ställningstagandet sade Kant:

" Handla så att du brukar människonaturen i din person som i varje annan person alltid även som ändamål och aldrig blott som medel" (Collste, 1996, s 55).

Människans värdighet kommer av att hon har förmåga att sätta upp egna mål, fatta egna beslut och handla efter sitt förnuft. Denna rationella varelse, som handlar utav sin goda vilja kan genom sin plikt känsla göra moraliskt goda gärningar. I och med att människans värde står över allt annat menade Kant att man aldrig får använda en annan människa som ett medel utan alltid som ett ändamål. Det vill säga, man får inte utnyttja en annan människa för sitt eget syfte. Tanken med denna människovärdesprincip var att man har en plikt att behandla andra människor på ett bra sätt. Till exempel ska man respektera andras rättigheter, inte bryta sina löften, främja andra människors välfärd, se till andras hälsa och stödja andras mål eller

syften. Man ska kort sagt respektera människans rationalitet och inte utnyttja eller manipulera andra personer. Man ska vara ärlig i interaktionen med andra människor så att denna andra person kan välja handlingsalternativ utifrån sanna fakta i situationen. Immanuel Kant ansåg att brott skulle bestraffas. Dock inte för att skydda någon annan eller av någon annan anledning än för att just personen begått ett brott. Straffet skall vara i proportion till det brott som begåtts. Detta sätt att behandla brottslingar på är ett sätt att respektera dem. Detta eftersom människan är en rationell varelse och genom sina handlingar väljer den behandling hon eller han vill ha. Så som man behandlar andra ska man själv bli behandlad (Rachel & Rachel, 2008). Kant menade att det finns absoluta plikter som man inte får kompromissa med. Skulle en person vara tillåten att ljuga så skulle alla andra också kunna få ljuga. Han menade att en handling som utförs av god vilja är värdefull och kan aldrig i sig vara helt fel. Dock så menade Kant att det finns situationer där en god handling kan leda till något som inte är önskvärt, men i situationen ändå är den enda möjliga konsekvensen. Till exempel en svårt cancersjuk person som får aktiv dödshjälp. Inom pliktetiken anser man att avsikten med en handling är det viktiga och inte vad konsekvensen blir av ett handlande (Collste, 1996).

- Dygdetiska läran fokuserar på hur individer bör vara. Enligt denna filosofi anser man inte frågan om vad som är rätt eller fel kommer i första rummet. Den frågan är sekundär. Dygdetikerna menar att det viktiga är att vara en dygdig person. Denna dygdiga person kan avgöra om en handling är rätt eller fel. Man menar alltså att riktiga eller rätta handlingar endast kan utföras av dygdiga personer. Dygdetikerna ger svar på frågor av pedagogisk karaktär som *hur bör jag leva?* eller *hur bör jag uppföstra mina barn?* Det finns många förslag på vilka karaktärsegenskaper som en dygdig person har. Som exempel kan nämnas: medkänsla, självbehärskning, ärlighet, välvilja, rättvisa, mod, lojalitet och vänskaplighet (Tännsjö, 2000). Att personen använder dessa karaktärsegenskaper på ett vanemässigt sätt är avgörande för om personen ska anses vara dygdig. För en person som har ärlighet som karaktärsegenskap innebär det att denne egenskapen blir en dygd först om den visar sig i alla situationer och inte bara ibland. Vissa menar att en dygdig person har eller utvecklar karaktärsdrag som gör att personen "blomstrar", lever sitt liv fullt ut och är

en "bra" människa. Med en bra människa menas inte bara att denne har egenskaper som gör att denne kan vara till exempel en bra lärare eller socialarbetare, utan som människa på ett mera allmänt plan (Rachels & Rachels, 2008). Andra menar att vi av vissa människor fylls av beundran. Denna beundran väcks av karaktärsegenskaper som är dygder. Hur vet man då om en handling är riktig? För att kunna utföra en handling på ett dygdetiskt korrekt sätt måste personen ha ett sinne för vilka fakta som är viktiga i situationen samt ha rimliga förutsättningar för att uppnå det önskade resultatet (Tännsjö, 2000).

ETISKA ÖVERVÄGANDEN

Allt materialet som har behandlas till detta arbete är självklart avidentifierat och kommer att förstöras när arbetet färdigställts. I de fall jag använt mig av citat från intervjuerna har jag refererat till socialarbetare 1, socialarbetare 2 och så vidare för att inte namnge någon person. Jag har försökt att visa på de positiva delar som socialarbetarna tagit upp under intervjuerna också, och inte bara på det som kan uppfattas som etiska svårigheter eller problem. Jag har haft en del övervägande om jag ska använda orden flykting/flyktingbarn eller inte, eftersom det i vissa sammanhang kan uppfattas som ett nedvärderande begrepp. Dock så har jag beslutat att använda begreppen flykting/flyktingbarn då dessa ord används i de artiklar, avhandlingar och annan litteratur jag hittat. Jag vill dessutom påpeka att avsikten med uppsatsen inte har varit att belysa eller exponera en sårbar grupp som flyktingbarn är, utan att reflektera över hur det etiska sociala arbetet kring denna grupp påverkar livsvillkoren för dem.

RESULTATREDOVISNING OCH ANALYS

I detta avsnitt kommer jag att redovisa och analysera det empiriska materialet. Jag har valt att göra kvalitativa intervjuer med socialarbetare på ett asylboende. Jag har dessutom fått material från Migrationsverket som beskriver deras etiska värderingar i arbetet med flyktingar. Materialet från Migrationsverket är dock endast av ytlig karaktär och kommer inte att analyseras i sig. Min avsikt är att deskriptivt analysera det empiriska materialet från

intervjuerna med socialarbetarna utifrån den normativa etiken som teori. För att bredda förståelsen av den kvalitativa analysen kommer jag att hänvisa till Migrationsverkets värderingar i de fall det är tillämbart.

Migrationsverket

Arbetet på Migrationsverket utgår ifrån regeringsformen som innehåller den offentliga maktens förhållningsregler och de grundläggande värderingar som förvaltningen ska utgå ifrån. Som mål arbetar Migrationsverket för att fördjupa det internationella och europeiska samarbetet, beakta och utveckla migrationens utvecklingseffekter, värna asylrätten, främja rörligheten över gränser och underlätta en behovsstyrd arbetskraftsinvandring (Skordal, 2010).

Migrationsverkets värderingar

I sitt arbete ska Migrationsverket:

- Vara tillgängliga och ha korta handläggningstider
- Fatta beslut som kan förutses, och ge lika behandling till alla individer
- Att ge individen möjlighet att ta tillvara sin rätt
- Att ha ett empatiskt arbetssätt
- Att arbeta med en tro på individens egen förmåga att ta ansvar
- Respektera behov som att få förståelse och att få veta
- Respektera individens gränser, okränkbarhet och förutsättningar
- Att ha individen i centrum

(Skordal, 2010)

Resultatredovisning och analys av intervjuerna

Syftet med det här arbetet är att genom en deskriptiv etisk studie undersöka vilka etiska uppfattningar och svårigheter socialarbetare på ett asylboende tar upp i de kvalitativa intervjuerna. Med utgångspunkt i den normativa etiken kan dessa svårigheter i många fall tolkas på flera sätt beroende på vilket teoretiskt perspektiv man utgår ifrån. Analysen startade tidigt i arbetet med att identifiera de teman jag ansåg var relevanta att ha med i

kodningsarbetet. De etiska uppfattningar och svårigheter i arbetet med ensamkommande flyktingbarn som socialarbetarna tagit upp i de kvalitativa intervjuerna anser jag kan kategoriseras som följande teman:

- Socialarbetarens yrkesroll
- Otillräckligheten som socialarbetaren kan ställas inför i arbetet med flyktingbarn
- Samspelet mellan socialarbetare och klient
- Kulturella skillnader

Dessa teman växte fram genom det kodade materialet. När det kodade materialet visade sig ha olika problemområden som kunde sammanfattas till en kategori blev det till ett brett tema. Till exempel tog socialarbetarna upp områdena *kompetens i sin yrkesroll, mål med arbetet och stödfunktionen i deras arbete*. Dessa problemområden sammanfattades i temat socialarbetarens yrkesroll. På så vis hjälpte koderna till att ge det empiriska materialet breda teman utan underkategorier. Med hjälp av den normativa etiska teorin är min avsikt att lyfta fram dessa teman och deskriptivt reflektera över intervjupersonernas erfarenheter av det sociala arbetet med klienterna.

Socialarbetarens yrkesroll

Socialarbetarens yrkesroll framställdes som en etisk svårighet då socialarbetarna beskrev tillfällena då de inte kunnat hantera de svåra situationer som uppstått då flyktingbarn mått psykiatriskt dåligt. Intervjupersonerna beskrev att det arbete som bedrevs på asylboendet inte kunde anses som tillräckligt för att flyktingbarn i vissa situationer skulle kunna bo kvar i asylboendet. I intervjuerna beskrevs att anställda på asylboendet har som huvudsakliga arbetsuppgifter att finnas som stödpersoner med till exempel läxor och att hjälpa till med papper vid asylansökan. Då detta inte räcker, framkom det i intervjuerna, fattas kunskaper om hur socialarbetarna ska hantera situationen då klienten mår så psykiatriskt dåligt att denne riskerar att inte kunna bo kvar på asylboendet. Så här förklarade en av socialarbetarna det:

Jag har en kille som bodde här väldigt kort tid och det visade sig att vi kunde inte handskas med honom över huvud taget. Den killen fick vi placera på ett annat hem som kunde stödja honom med psykolog och så vidare. Och där kändes det faktiskt som att det där gick inte bra. Det gick faktiskt rent av dåligt. Vi hade inte tillräckligt med kunskaper för att kunna hjälpa honom. Hans problem som flyktingbarn var inte

bara att få sina papper med ansökningar och så vidare. Vårt arbete är att finnas till stöd med läxor och så vidare. Där kändes det inte bra. Det har gått dåligt för honom hela vägen. Det kändes som att vi blev förvirrade i det själva. Vi hade behövt göra annorlunda, men det var ingen som orkade ta tag i det riktigt (Socialarbetare 1).

Socialarbetaren som kände av den här svårigheten i arbetet kan förstås genom den utilitaristiska etikläran där man beskriver en handlings riktighet med hjälp av dess konsekvenser. En handlings riktighet kan genom denna lära beskriva en handling som "rätt" endast då det inte finns några andra handlingsalternativ som kan anses vara bättre. Med det menas att om det finns bättre handlingsalternativ än det givna så är det den handlingen med bästa möjliga konsekvenser som är obligatorisk eller "rätt" att utföra (Tännsjö, 2000). Socialarbetaren insåg att det fanns bättre möjligheter att ta hand om flyktingbarnet på andra sätt än genom det sociala arbete som kunde utföras på asylboendet. Därav skulle det kunna anses som en etisk svårighet när socialarbetaren fick ta hand om ett flyktingbarn med så pass svåra psykiatriska besvär att socialarbetaren inte kunde ta hand om honom på ett tillfredsställande sätt.

Utmaningen i yrkesrollen med att arbeta med flyktingbarn beskrev en av socialarbetarna som att det handlar om att stärka flyktingbarnets självkänsla, att flyktingbarnet sakta ska våga sig ut i samhället, bli integrerade och funktionell i det svenska samhället. Socialarbetaren lyfte fram vikten av att flyktingbarnen får en ny identitet i samhället. Så här förklarade en av socialarbetarna det:

När de kommer hit har de inget språk, de är tillbakadragna och håller sig gärna för sig själva. Sen förändras de. Får stärkt sin självkänsla, de vågar knyta nya kontakter, vågar sig ut i samhället och prova sig på nya saker och ber om hjälp. De blir integrerade och funktionella. De får en identitet i samhället. Det gör att man får en känsla av att man tycker det är kul att gå till sitt jobb (Socialarbetare 3).

Alla socialarbetare var överens om att de ville stärka flyktingbarnet genom att ge individen trygghet, utveckla identiteten och att denne får stärkt sin självkänsla. En viktig aspekt var också att flyktingbarnet skulle integreras i det svenska samhället. Inom utilitarismen är en handlings riktighet beroende av dess konsekvenser. Det vill säga man vill maximera det goda (Tännsjö, 2000). Det ligger i linje med vad som framkom ur intervjuerna med socialarbetarna. Av intervjuerna framkom att alla socialarbetarna ville att det skulle gå så bra som möjligt för alla flyktingbarn och att det var en stark drivkraft i deras arbete. Denna

drivkraft kan också analyseras ur ett pliktetiskt perspektiv där en handling beskrivs som tillåten eller otillåten oberoende av konsekvenserna. Immanuel Kant menade att en god vilja är värdefull och kan aldrig vara helt fel. Han menade dock att eftersom människan är en rationell varelse som står över allting annat så får man aldrig utnyttja en annan människa för sitt eget syfte. (Collste, 1996). I citatet ovan säger socialarbetaren att när denne ser att flyktingbarnet utvecklas i riktning mot integration i samhället, självkänslan blir stärkt och när han eller hon vågar sig ut i samhället, då blir det kul att gå till arbetet. Den här positiva upplevelsen kan ses som en god handling vilket enligt Kant aldrig skulle kunna vara helt fel, men handlingen kan också tolkas som att flyktingbarnet då används som ett medel och inte som ett mål (Tännsjö, 2000). Det vill säga att för att socialarbetaren ska tycka det är roligt att gå till arbetet, så måste det gå bra för flyktingbarnet. Syftet med socialarbetarens arbete, att ta hand om flyktingbarnet, får en sekundär innebörd i och med att socialarbetaren utnyttjar flyktingbarnets funktion för att kunna uppnå något som för honom eller henne själv känns bra.

Otillräckligheten

Ett återkommande tema under intervjuerna var den otillräcklighet som socialarbetarna kunde känna när flyktingbarnen fick avslag på sin asylbegäran. I alla intervjuerna beskrev socialarbetarna hur svårt det var att hantera situationen att flyktingbarnet skulle bli tvungen att åka tillbaka till sitt hemland igen. Hela asylprocessen är en svår situation som är fylld av både hopp och förtvivlan för flyktingbarnet. Samtidigt som flyktingbarnet vill stanna i Sverige så vill denne åka hem till familjen igen. Ofta är det föräldrarna som skickat iväg barnet på flykt, och flyktingbarnet vill då inte göra föräldrarna besvikna genom att komma tillbaka hem igen (Hessle, 2009). Det kan dessutom ha tagit lång tid innan avslaget på asylbegäran kommer, och då har barnet ofta gått i skolan i Sverige ett bra tag, fått kompisar, lärt sig språket och flyktingbarnet vet inte vad som väntar dem där hemma. En socialarbetare beskrev det så här:

Det tråkiga är att, det här var också en kille. Jag satt med honom från början och språket fick han på nolltid men han var inte färdig med uppehållstillståndet. Han fick inget uppehållstillstånd, han blev sjuk och hamnade på sjukhus i Malmö. Jag var och hälsade på honom var och varannan dag. Jag körde och hälsade på honom jättemycket. Livsgnistan försvann totalt. Man kan säga att han fick ingen motivation. Han bara sa "jag har inget liv framför mig längre, mitt är slut". Han kämpade, han överklagade och hela

den här processen är lång för barnen. Jag tycker den är för lång personligen, de skulle ha fått det här beskedet tidigare. Han hade liksom anpassat sig, nått vissa mål och kände att det här fixar jag och så helt plötsligt är han på ruta ett igen. Han är tillbaka igen. Han har inte fått stanna och det kan jag tycka är jättetråkigt (socialarbetare 4).

En annan socialarbetare beskriver det så här:

Min tanke när det har gått lite sämre för något flyktingbarn, det är väl när deras förhoppningar om att de ska få stanna och det inte blir så. Då går de ner sig fullständigt. Det blir som en depression. Det gör att de tappar allt fotfäste, marken bara lämnar dem under dem. Det är ju som jag ser det att det går dåligt för något flyktingbarn. Men det handlar väl om deras sinnesstämning kan man väl säga. De tappar allt fotfäste som man har försökt bygga upp när de kommer hit. Hanka sig fram här och hitta en grund, någon slags trygghet. När de då får ett sådant besked som de så klart inte önskar, då försvinner marken under dem. De försvinner inneifrån. Det är hemskt och det har hänt (Socialarbetare 2).

Enligt Migrationsverkets värderingar ska man inom verket ha korta handläggningstider och tillmötesgå individens behov av att veta och förstå. Det står dessutom att Migrationsverket ska arbeta för att respektera individens gränser, okränkbarhet och förutsättningar. Socialarbetarna har ingen påverkan på asylprocessen och otillräckligheten som de kände i dessa situationer var tydlig. Det är Migrationsverket som sköter ärendegången i asylprocessen och den varken kan, eller får socialarbetarna påverka på något sätt. Vid avslag på asylbegäran är det flyktingbarnets gode man som hjälper till med överklagan om det blir aktuellt. Socialarbetarnas reaktion på denna svåra situation kan förstås med en del av den regeldeontologiska läran. Inom denna lära säger man att en handling är omoralisk och därmed förbjuden om en persons *moraliska* rättigheter kränks av att handlingen utförs. Med moraliska rättigheter menas i denna bemärkelse, rätten till sitt eget liv. Även när lagen säger att en persons rättigheter ska kränkas så är handlingen moraliskt orätt då den utförs. Med rättigheter följer skyldigheter att respektera denne personens rättigheter (Tännsjö, 2000). Det blir till ett etiskt dilemma för socialarbetarna när flyktingbarnen får avslag på sin asylbegäran. Å ena sidan har de lagen att följa i sitt arbete och å andra sidan kränker socialarbetarna flyktingbarnens mänskliga rättigheter när de står handfallna inför det faktum att flyktingbarnet inte får stanna i Sverige. Inom den handlingsdeontologiska läran har man en plikt att behandla människor på ett bra sätt så som att respektera mänskliga rättigheter, främja välfärd, hälsa och stödja de mål en människa har. Behandlingen av de ensamkommande flyktingbarnen kan anses falla inom dessa områden då barnen reagerar

så som socialarbetarna beskriver i intervjuerna. Att som socialarbetare se en människa "rasa ihop" på detta sätt är en svår sak att hantera. I synnerhet när det handlar om barn.

Samspelet

I intervjuerna visade det sig att samspelet mellan socialarbetare och flyktingbarn är beroende av kommunikation, bemötande, konflikter, förhållningssätt, förväntningar om hur man bör vara, konsekvenser och relationen mellan socialarbetare och flyktingbarn. Det som belystes mest var den del som handlade om konflikter och kommunikation mellan socialarbetare och flyktingbarn. Det rådde delade meningar om vad konflikterna och kommunikationen handlade om. En av socialarbetarna förklarade det så här:

För en viss ungdom vet jag att jag kan vara väldigt tydlig och rak utan att det missförstås av ungdomen. Ungdomen vet att X vill prata allvar. Hon är inte arg eller så men det menas allvar. Medan med en annan måste jag vara mera mjuk, inte direkt på utan baka in det så att det inte blir till ett större problem än vad det är. Därför att man vet att de är i försvarsposition hela tiden, de kanske är aggressiva och inte klarar av en annans åsikt än sin egen. Det är jättesvårt att parera tycker jag. Man måste stanna upp och tänka efter innan man kläcker någonting (Socialarbetare 2).

En annan socialarbetare förklarade det så här:

Jag upplever inte det svårt personligen därför är du lugn i dig själv, lyssnar och bryr dig om, då kommer inga problem. Är jag irriterad i kroppsspråket, för de läser ju av det precis som vi gör med dem, då triggas man igång dem. Då exploderar de. Är man lugn så uppstår aldrig det problemet. Det är bara att ta dem där de är och hantera situationen efter just då. Är de ledsna och det är tråkigt, ja då får man sätta sig med dem. Det räcker att bara finnas ibland. Många gånger kan man skapa i gång situationer själv. Det har ju lika mycket med mitt eget beteende som barnens att göra (Socialarbetare 4).

En del av samspelet som belystes i två av intervjuerna var vikten av att vara ärlig i det arbete som socialarbetarna bedriver. Med det menades att för kunna lyckas att göra ett bra arbete på asylboendet som socialarbetare, måste det finnas en äkthet i omtanken, bemötandet, förhållningssättet och relationen mellan socialarbetare och flyktingbarn. En av socialarbetarna förklarade det så här:

Utmaningen, ja jag vet inte om man kan kalla det för utmaning med det här jobbet att arbeta med flyktingbarn är att vara äkta i det. För är man inte det så funkar det inte. Det kommer inte funka för dig, det kommer inte funka för dem (Socialarbetare 1).

En annan socialarbetare förklarade det så här:

Min roll blir att ge kärlek. Det är den mänskligaste gåvan att ge omtanke, värme och kärlek. Framför allt att de känner att det är äkta, och att vara rak och tydlig i allting. Har man sagt något så ska man hålla det. Har man sagt att det blir glass och våfflor så får man hålla det, för bryter man det så får man aldrig en bra relation igen. Allting ska bygga på äkta känslor. Då blir det en naturlighet i det man gör, jag behöver inte anstränga mig. Annars så skulle jag inte jobba här (Socialarbetare 4).

Inom den dygdetiska läran fokuserar man på att människan bör vara en dygdig person. Denna dygdiga person kan skilja på om en handling är rätt eller fel. Karaktärsegenskaper hos en dygdig person kan till exempel vara ärlighet, rättvisa, lojalitet eller vänskaplighet (Tännsjö, 2000). I ett socialt samspel är kommunikationen oerhört viktig. Man läser av varandra, utbyter information och så vidare. För att detta samspel ska fungera, måste utgångspunkten vara att man kan lita på den person som man kommunicerar med. I och med det, så gör man sig också sårbar när man litar på vad den andra personen säger. Så länge det är en ärlig kommunikation så är allt bra. Är kommunikationen oärlig så blir det till ett svek, en kränkning av förtroendet som den andra personen har gett (Rachels & Rachels, 2008). I intervjuerna poängterades just att ärlighet var en viktig karaktärsegenskap att ha i deras arbete. Som ensamkommande flyktingbarn är man en sårbar och känslig individ. Det är viktigt att ha med sig det i samspelet för att missförstånd inte ska uppkomma. Det var tydligt i intervjuerna att samspelet mellan socialarbetare och flyktingbarn skilde sig åt beroende på vilken inställning socialarbetarna hade till hur man bör vara i det sociala arbetet. Intervjuperson 2 säger i intervjun att det kan vara svårt att "parera" hur pass ärlig denne kan vara i samspelet med flyktingbarnen för att konflikt inte ska uppstå. Det blir till en etisk svårighet och problem kan uppkomma i och med att socialarbetaren inte kan vara ärlig i kontakten med flyktingbarnen. Det visade sig vara lättare i hanteringen av konflikter när socialarbetaren kände att denne kunde vara äkta i arbetet. Den äktheten gjorde att samspelet mellan socialarbetare och flyktingbarn fungerade på ett mera konstruktivt sätt. Inom pliktetiken beskrivs det att man ska vara ärlig i interaktionen med andra människor. Det ligger i linje med vad två av socialarbetarna sade i intervjuerna. Anledningen till det är enligt pliktetiken att flyktingbarnet då kan välja handlingsalternativ utifrån sanna fakta i situationen. Då socialarbetaren väljer att "linda" in fakta och inte är rak i sin kommunikation vilseleds flyktingbarnet. Reaktionen hos flyktingbarnet blir då försvarsposition, aggressivitet och hon eller han klarar inte av en annans åsikt än sin egen. I och med att en socialarbetare väljer ett slags samspel så väljer denne också hur hon eller han själv ska bli bemött. Enligt

pliktetiken så är det ett logiskt samspel som utspelar sig i interaktionen mellan människor. Den rationelle individen väljer hur förloppet kommer att bli, i och med att hon eller han själv är i samspelet (Rachel & Rachel, 2008).

Kulturella skillnader

Det visade sig i flera av intervjuerna att socialarbetarna upplevde kulturella skillnader som en svårighet i arbetet med flyktingbarnen. Det kunde visa sig genom en skillnad i kroppsspråk, språkbruk och hur socialarbetarna lade fram saker i kommunikationen. De kulturella skillnaderna kunde dessutom visa sig i hur man i Sverige förhåller sig till miljön, hushållning och matlagning. Socialarbetarna förklarade att många av flyktingbarnen som kommer till Sverige är muslimska pojkar från Iran, Afghanistan och Somalia. I dessa kulturer har mannen och kvinnan ofta ett annat förhållningssätt gentemot varandra än vad svenska män och kvinnor har till varandra. Kvinnor är inte lika respekterade som männen. Då bemanningen på asylboendet består av både män och kvinnor kunde det bli till en svårighet i det sociala arbetet med flyktingbarnen. En av socialarbetarna beskrev det så här:

Det är oftast pappan som är styrande i familjen och vi är många kvinnor som jobbar i den här befattningen. Det blir konflikter och jag känner mig inte särskilt auktoritär (Socialarbetare 3).

I Sverige har män och kvinnor samma rättigheter. Det är i den svenska kulturen en självklarhet. I andra delar av världen råder andra omständigheter och lagar. Det är inte lika självklart för alla människor att alla individer har lika värde, vilket det finns många exempel på. Är man född och uppvuxen i en kultur där det normala är att mannen bestämmer så är det inte konstigt om denne person tror och fortsätter att leva efter den principen även när hon eller han kommer till en annan del av världen där detta förhållande inte råder. En av socialarbetarna beskrev det så här:

Trots att de har bott på Migrationsverket i nästan fyra månader så känns det nästan som de kommer direkt från Somalia, Afghanistan, Irak eller varifrån som helst hit. Det tror jag de känner själva när de kommer hit. Det är en förvirrande värld de kommer till. Allting är nytt (Socialarbetare 2).

Enligt den regeldeontologiska läran säger man att en handling kan vara absolut förbjuden om handlingen skulle kränka en persons moraliska rättigheter. Rättigheterna kan enligt lag säga en sak, medan de moraliska rättigheterna säger någonting annat. Även då lagen säger en sak, kan de moraliska rättigheterna säga en annan sak. Dessa rättigheter ger också

skyldigheter. Skyldigheterna säger oss att vi ska respektera varje persons rättigheter (Tännsjö, 2000). I Sverige finns det lagstadgat ett starkt skydd om jämställdhet enligt 1 kapitlet 2§ i regeringsförordningen. Därav förväntar vi oss att alla människor i Sverige ska bli respekterade oavsett kön. Migrationsverket säger i sina värderingar att verket ska arbeta för att ge lika behandling åt alla individer. Män och kvinnor ska behandlas lika. Detta skydd finns inte lika tydligt i alla länder och det kan bli en stark kontrast i hur man ser på jämställdhet mellan vissa kulturer. Även om det i andra länder finns lagligt stöd för att diskriminera kvinnor så kränker det hennes moraliska rättigheter. Socialarbetarna känner sig kränkta och förvirrade i situationen när de inte blir respekterade för att de är kvinnor. Man skulle kunna säga att jämställdhet är en kulturellt formad värdering som i den svenska kulturen värnar om lika rättigheter till alla människor. I den västerländska delen av världen så värnar vi om att alla män och kvinnor ska ha samma värde i och med att vi är människor. Även i detta fall kan man se problemet ur ett pliktetiskt perspektiv. Kant menar att varje människa är oskattbar i och med sin förmåga att vara rationell. Det är var och ens skyldighet att behandla andra människor väl genom att respektera människans rättigheter, främja andra människors välfärd, se till andras hälsa och stödja deras mål (Rachel & Rachel, 2008). Det råder en likhet i detta tankesätt när det gäller ovanstående resonemang utifrån det regeldeontologiska perspektivet. Socialarbetaren känner att de blir respektlöst bemötta när denna skillnad i tankesätt uppträder.

UTVÄRDERING AV METODVAL

Stämde metodvalet överens med syftet?

Ett syfte med denna uppsats har varit att genom en deskriptiv etisk studie undersöka vilka etiska svårigheter som kan uppkomma i arbetet med flyktingbarn på ett asylboende. Jag har som metod till detta arbete använt mig av kvalitativa intervjuer som jag transkriberat och med hjälp av en normativ etisk teori, deskriptivt, analyserat materialet. Jag anser att validitetskravet är uppfyllt då jag genom fyra olika teman kunnat identifiera etiska svårigheter som kan uppkomma i arbetet med flyktingbarn på ett asylboende. Därav har metoden varit användbar för att mäta det som var avsikten med metoden. Eftersom jag i metoden använt mig av breda teman har resultatet varit av generell karaktär. Hade jag

använt mig av flera teman tillsammans med underkategorier skulle resultatet kunnat ha blivit mera specificerat.

Metodens förtjänster och begränsningar

Genom att använda breda teman i samband med de kvalitativa intervjuerna skildras socialarbetarens syn på det etiska arbetet med flyktingbarnen på ett övergripande sätt. Dessutom anser jag att jämförelsen av migrationsverkets etiska värderingar med socialarbetarnas syn på etik, har gett arbetet en något mer bredare karaktär än om empirin enbart hade bestått av intervjuerna med socialarbetarna. En annan fördel med den kvalitativa analysen är att det finns utrymme för att tolka det som står skrivet mellan raderna som till exempel antydningar, gester eller ansiktsuttryck. En brist i detta arbete är att jag valt att intervjua fyra personer. Det är ett förhållandevis litet antal. Arbetet skulle förmodligen kunna ha fördjupats mera och öka reliabiliteten, om antalet intervjuer och asylboenden hade varit flera.

SAMMANFATTNING

Syftet med denna uppsats har varit att, genom en deskriptiv etisk studie av personal på ett asylboende, beskriva etiska uppfattningar och svårigheter som kan uppkomma i arbetet med asylsökande ensamkommande flyktingbarn. Till hjälp för att uppfylla syftet har följande frågeställningar används:

- Vilka etiska svårigheter tar personal på asylboendet upp i de kvalitativa intervjuerna och vilka slutsatser kan dras av detta?
- Vilka etiska principer använder eller betonar socialarbetarna i det sociala arbetet med de ensamkommande flyktingbarnen?
- Finns det någon överrensstämmelse mellan migrationsverkets etiska värderingar och de etiska värderingar som personal på ett asylboende erfar i arbetet med ensamkommande flyktingbarnen.

Min slutsats är att det går att få information om vilka etiska svårigheter som kan uppkomma i arbetet på ett asylboende genom en deskriptiv etisk studie. Resultatets djup och bredd är

dock beroende av antalet intervjuer, intervjufrågornas utformning och antalet asylboenden. Det har visat sig finnas etiska svårigheter i arbetet med flyktingbarn inom områden som handlar om yrkesrollen, den otillräcklighet socialarbetaren känner, samspelet mellan socialarbetaren och flyktingbarnet och genom kulturella skillnader. De etiska svårigheter som socialarbetarna tagit upp i intervjuerna kan härledas till de etiska principer som den normativa etiken behandlar. Migrationsverkets etiska värderingar behandlar i vissa avseenden samma etiska områden som socialarbetarna tar upp i intervjuerna. För att få mera ingående information angående hur de anställda på Migrationsverket ser på etiska svårigheter i arbetet med flyktingbarn är det nödvändigt att göra intervjuer med personal från Migrationsverket också.

AVSLUTANDE DISKUSSION

Etik kring asylsökande ensamkommande flyktingbarn är ett outforskat område där det råder stor kunskapsbrist. Det visade sig genom att det var mycket svårt att hitta tidigare forskning som handlar om detta ämne. Därför skulle det vara intressant att forska vidare i etiska svårigheter som rör dessa ensamkommande flyktingbarn. Det finns också områden i uppsatsen som jag gärna skulle ha fortsatt att utreda, men som inte hör till ramen av detta arbete. Ett av dessa områden handlar om det som jag tar upp i inledningen. Nämligen att de allra flesta flyktingbarn som kommer ensamma till Sverige faktiskt mår så pass psykiatriskt dåligt att de skulle behöva någon form av behandling eller stödinsats (Johansson et al, 2009). Ensamkommande flyktingbarn kommer till Sverige utan legal vårdnadshavare eller annan person som kan jämföras med en förälder. Det har fått mig att fundera en del över hur utsatta dessa barn förmodligen är, och om deras behov och rättigheter verkligen tillgodoses på ett tillfredsställande sätt. Det regeringsuppdrag som Migrationsverket och Socialstyrelsen fått för att förbättra mottagandet av ensamkommande flyktingbarn handlar till viss del om detta. Jag har dock inte sett någon vidare diskussion om vilka förbättringar som gjorts för de ensamkommande flyktingbarnen.

Marie Hesse (2009) skriver i sin avhandling att socialnämnden och migrationsverket ansvarar för att flyktingbarnet, snarast, får en god man i avvaktan på ett beslut om flyktingbarnet ska få permanent uppehållstillstånd eller avslag. Den gode mannen ska

ansvara för barnets personliga förhållanden och dess angelägenheter. Det är däremot inte den gode mannens uppgift att sköta flyktingbarnets tillsyn eller den dagliga omvårdnaden. Den gode mannen har heller ingen försörjningsplikt. Den gode mannen bestämmer över barnets boende, i vilken skola barnet ska gå och över barnets tillgångar. Barnets vistelsekommun ansvarar för att flyktingbarnets behov av stöd och hjälp enligt socialtjänstlagen blir tillgodosett (Hessle, 2009).

Det är förmodligen en stor och omvälvande händelse att komma till Sverige som flykting och allra helst om man kommer hit som ett ensamt barn. Tiden som asylsökande är förmodligen fylld av både hopp och förtvivlan. Man vill inte göra de nära och kära i hemlandet besvikna samtidigt som man vill hem och träffa dem. Den otrygghet det innebär att behöva lämna sitt hemland bakom sig och börja på något nytt känns som något ett barn inte skulle behöva få utstå. Tyvärr går det inte att försköna verkligheten. Jag tänker att flyktingbarnen går igenom den exitprocess som Svensson et al (2008) beskriver och att det är nödvändigt att de får utrymme till att göra det. Det är något naturligt som inte går att hoppa över. Exitprocessen beskrivs som en viktig del inom socialt arbete. Det är en förändring av klientens liv som sker i fyra faser. Alla faserna går in i varandra och inleds med att klienten ifrågasätter vad han eller hon håller på med. Negativa känslor som vantrivsel och depression är vanligt. Det gör att klienten kommer att söka efter alternativ till det som klienten brukat göra. Personen kan då komma att ta avstånd från tex vissa relationer som inte fört något gott med sig och stöd från andra personer är då viktigt. Den tredje fasen är en tydlig vändpunkt. Smärtor, ifrågasättanden samtidigt som en lättnad att steget är taget infinner sig. I den sista fasen, då personen börjar bygga upp ett nytt liv, innebär att lämna det gamla både emotionellt och materiellt. Personen skapar en ny identitet och lever ett nytt förhoppningsvis mer tillfredställande liv (Svensson et al, 2008). I bemötandet av klienterna på asylboendet tänker jag att det är viktigt att ha kunskaper om de olika faserna i exitprocessen och hur man hanterar dem på ett bra sätt. Det verkar av vad jag erfarit genom min praktik och i intervjuer med socialarbetare, som att många av flyktingbarnen på asylboendet går igenom ett liknande reaktionssätt. Jag tänker att det är viktigt för flyktingbarnen att det finns personal som har tid och kan lyssna på dem så att de får utrymme att berätta vad de känner och tänker på, särskilt då personalen på asylboendet har en så viktig roll i klientens liv. Att man

har en förberedelse för de svårigheter som flyktingbarnen kommer att gå igenom på ett genomtänkt sätt tror jag skulle vara mycket värt för dem.

REFERENSLISTA

Aspers, Patrik (2007). *Etnografiska metoder*. Helsingborg: Gyllene snittet.

Blom, Björn & Merén, Stefan & Nygren, Lennart (2006). *Kunskap i socialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur.

Collste, Göran (1996). *INLEDNING TILL ETIKEN*. Lund: Studentlitteratur

Croona, Gill (2003). *Etik och utmaning. Om lärande av bemötande i professionsutbildning*. Doktorsavhandling. Växjö Universitet. Institutionen för pedagogik.

Hessle, Marie (2009). *Ensamkommande men inte ensamma. Tioårsuppföljning av ensamkommande asylsökande flyktingbarns livsvillkor och erfarenheter som unga vuxna i Sverige*. Doktorsavhandling. Stockholms Universitet. Pedagogiska institutionen. 2010-09-07

Johansson, Björn Axel, Asanovska Gulber, Edgren Joakim, Jägervi Michelle (2009). "Uppehållstillstånd kan ge psykiatriska komplikationer". *LÄKARTIDNINGEN* NR 18-19, Volym 106. 2010-09-09

Löwén, Åsa (2006). *Asylexistensens villkor: Resurser och problem i meningsskapande hos asylsökande barn i Sverige*. Doktorsavhandling. Uppsala universitet. Teologiska institutionen. 2010-12-04

Magneroth, Jane (2010). Föreläsning. Biblioteket Ängelholm. 2010-03-18

May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans & Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (2008). *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och kultur.

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2002). *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur.

Rachels, James & Rachels, Stuart (2008). *Rätt och fel*. Lund: Studentlitteratur

Skordal, Mathilde (2010). Personlig kommunikation. Etiska rådet. Migrationsverket

Svensson, Kerstin & Johnsson, Eva & Laanemets, Leili (2008). *Handlingsutrymme. Utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur.

Socialstyrelsen & Migrationsverket (2002). Artikelnr: 2002-107-7, "Förbättringar i mottagandet av barn från annat land som kommer till Sverige utan medföljande legal vårdnadshavare (s.k. ensamkommande barn)". Socialstyrelsen

Sporre, Karin (1999). *Först när vi får ansikten: Ett flerkulturellt samtal om feminism, etik och teologi*. Umeå Universitet. Fakultet för lärarutbildning. 2011-01-14

Trost, Jan (2005). *Kvalitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Tännsjö, Torbjörn (2000). *Grundbok i normativ etik*. Falun: AIT Falun AB.

Wigg, Ulrika (2008). *Bryta upp och börja om. Berättelser om flyktingskap, skolgång och identitet*. Doktorsavhandling. Linköpings universitet. Institutionen för beteendevetenskap och lärande. 2010-09-07

BILAGA 1

INTERVJUGUIDE

- 1) Skulle du kunna berätta om något barn som det har gått bra för?
- 2) Skulle du kunna berätta om något flyktingbarn som det har gått sämre för?
- 3) Hur ser ett flyktingbarns situation på asylboendet ut?
- 4) Vilka situationer tycker du är svåra att hantera i arbetet med flyktingbarnen?
- 5) Hur hanterar du situationen när flyktingbarnen längtar hem?
- 6) Var i ligger utmaningen med att arbeta med flyktingbarn?
- 7) Asylboendet blir till ett slags tillfälligt hem för flyktingbarnet. Vilken roll får då du i relation till barnet?